

ERSK-LARS FÄX PÅ TORKELSBO FÄBODVALL

Antikvarisk medverkan vid restaurering av hus 9

Ersk-Lars
Torkelsbo fäbodvall
Ljusdals-Ede 1:11
Ljusdals socken
Ljusdals kommun
Gävleborgs län
2019–2020

Daniel Olsson

Slutrapport
Länsstyrelsens dnr: 5861-2019 och 6267-2019
Byggnadsvårdsbidrag och tillstånd enligt Kulturmiljölagen
Beställare: Erik Gunnarsson

ERSK-LARS FÄX PÅ TORKELSBO FÄBODVALL

Antikvarisk medverkan vid restaurering av hus 9

Ersk-Lars
Torkelsbo fäbodvall
Ljusdals-Ede 1:11
Ljusdals socken
Ljusdals kommun
Gävleborgs län
2019–2020

Rapport 2022:12
Daniel Olsson

Länsmuseet Gävleborgs rapportserie

Rapportserien innefattar rapporter inom länsmuseets verksamhetsområden arkeologi, bebyggelsehistoria, byggnadsvård, kulturmiljövård, etnologi, konst- och kulturhistoria

Rapporterna finns i PDF-format på www.lansmuseetgavleborg.se.

Rapporter, böcker och mycket annat kan Du köpa/beställa i länsmuseets butik butik@xlm.se eller 026-65 56 35.

Utgivning och distribution:

Länsmuseet Gävleborg

Södra Strandgatan 20, 802 50 Gävle

www.lansmuseetgavleborg.se

© Länsmuseet Gävleborg 2022

Omslagsbild: Fäxet från sydväst vid slutbesiktningen. Foto: Daniel Olsson, 2020-05-28.

Länsmuseet Gävleborg medger spridning av dokumentationsmaterialet med Creative Commons licensen CC BY, undantaget kartmaterial: ©Lantmäteriet, dnr I2018/00110.

ISSN 0281-3181

Print: Länsmuseet Gävleborg

INNEHÅLL

Tekniska och administrativa uppgifter.....	4
Sammanfattning	5
Antikvarisk slutbedömning.....	5
Karta.....	6
Lagskydd.....	7
Historik och beskrivning.....	7
Ersk-Lars, mittvallens byggnader	8
Fäx med småfåhus (hus 9).....	8
Orsaker till åtgärder	10
Grund och vegetation	11
Timmer.....	11
Portar.....	12
Tak och takkonstruktion.....	12
Åtgärder i avvaktan på renovering.....	12
Utförda åtgärder	13
Grund	13
Timmer.....	13
Portar.....	15
Tak och takkonstruktion.....	17
Avvikelser från beslut	19
Övriga antikvariska iakttagelser.....	20
Återstående väsentliga skador.....	20
Övrigt	20
Källor	22
Tryckta källor.....	22
Otryckta källor	22
Arkiv	22
Muntliga källor.....	22

TEKNISKA OCH ADMINISTRATIVA UPPGIFTER

Länsstyrelsens dnr:	5681-2019 och 6267-2019	
Beslutsdatum:	2019-09-02 och 2019-08-30	
Länsmuseets dnr:	920/311	
Fastighetsägare/byggherre:	Erik Gunnarsson	
Projekttid/tidpunkt:	September 2019–september 2020	
Antikvarisk medverkan:	Länsmuseet Gävleborg, Daniel Olsson	
Besiktningstillfällen:	2018-09-06	Skadeinventering
	2019-11-06	Antikvarisk medverkan
	2019-11-27	Slutbesiktning timmer
	2020-05-28	Slutbesiktning spåntak
	2020-09-21	Efterbesiktning
Entreprenör:	Gamla Trähus i Färila AB, Härjedalsvägen 86, 820 41 Färila	
Kontaktperson:	Daniel Åkerman	
Materialleverantörer:	Timmer	Gamla Trähus i Färila AB, Färila
	Taktro och sparrar	Fastighetsägaren
	Takspån	Per Olsson, Edsbyn

Dokumentationshandlingar förvaras i Länsmuseet Gävleborgs arkiv.

SAMMANFATTNING

Under perioden oktober 2019 till september 2020 har fäxet, dvs ladugården (hus 9) vid Ersk-Lars (mittenvallen) på Torkelsbo fäbodvall genomgått en omfattande renovering som delvis har bekostats med byggnadsvårdsbidrag. Arbetet har utförts av Gamla Trähus i Färila AB. Läns museet Gävleborg har deltagit i arbetet som antikvariskt medverkande genom byggnadsantikvarie Daniel Olsson, som har besökt vallen vid fyra tillfällen i samband med renoveringen. Det aktuella fäxet är en långsträckt timrad byggnad i en våning med sadeltak med spåntäckning. Huset består av ett lider mitt i byggnaden med ett småfähus mot nordöst och ett fäx mot sydväst. Innan renoveringen var byggnaden i mycket dåligt skick med omfattande rötskador i timret, svårt skadad takkonstruktion och spåntak i stort behov av åtgärder. Detta uppmärksammades vid en skadeinventering hösten 2019, då denna byggnad bedömdes vara i allra sämst skick av husen på fäbodvallen. Gamla Trähus utförde därför en provisorisk stöttning av taket inför vintern 2018–2019, för att byggnadens tak skulle klara vintern. Fastighetsägaren sökte och tilldelades därefter byggnadsvårdsbidrag för en renovering av hela huset.

Gamla trähus har lyft byggnaden, plockat ned takkonstruktionen och allt rötskadat timmer och utförde därefter omfattande timmerbyten. En ny takkonstruktion byggdes upp med nya åsar. Nya sparrar och nytt trovirke togs fram av fastighetsägaren. På grund av att arbetet inleddes så sent på hösten fanns det inte möjlighet att hinna lägga spåntaket innan vintern. Detta utfördes istället våren 2020 med handspäntade spån tillverkade av Per Olsson i Edsbyn. Vid slutbesiktningen 2020-05-28 var det endast en lös knutskalle som saknades och denna tillverkades och sattes på plats under sommaren 2020. Gamla Trähus har utfört arbetet på ett självständigt sätt med traditionella material och metoder och läns museet har godkänt arbetet helt utan anmärkningar.

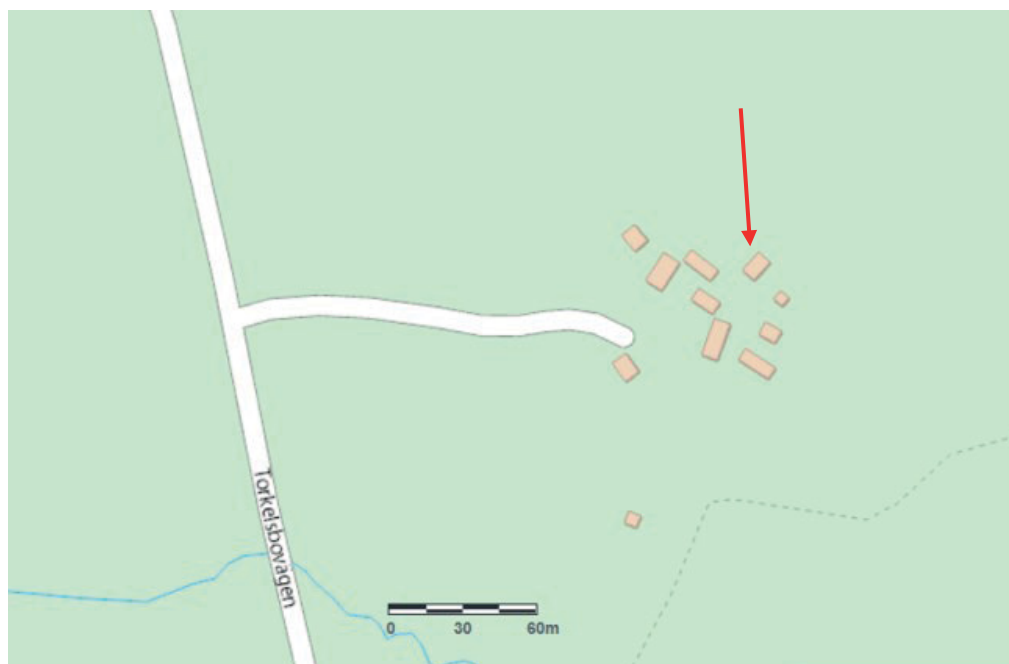
ANTIKVARISK SLUTBEDÖMNING

Gamla Trähus har utfört renoveringen på ett hantverksmässigt sätt med noggrant utvalt virke av god kvalitet. De frågor som uppkommit under arbetets gång har diskuterats på plats eller via mejl med entreprenören och fastighetsägaren. Timmerkonstruktionen slutbesiktigades 2019-11-27 och då återstod endast en knutskalle som skulle åtgärdas. På grund av att arbetet inleddes så sent på året beslöts att läggningen av spåntaket skulle utföras våren 2020 och så skedde även, varför denna del slutbesiktigades av läns museet 2020-05-28. Den knutskalle som saknades åtgärdades under sommaren 2020. Arbetet har enligt läns museets bedömning följt villkoren i länsstyrelsens tillstånd och bidragsbeslut och läns museet har godkänt utförda åtgärder utan några anmärkningar.

KARTA

Figur 1. Utdrag ur Cx-kartan med Torkelsbo fäbodvall markerad med en röd pil.

Figur 2. Utdrag ur Cx-kartan över Torkelsbo fäbodvall med Ersk-Lars fäx markerad med en röd pil. OBS: De minsta byggnaderna på vallen är inte inritade på denna karta.

LAGSKYDD

Torkelsbo fäbodvall är skyddad som byggnadsminne enligt Kulturmiljölagens tredje kapitel.

Figur 3. Torkelsbo fäbodvall från söder. Foto: Daniel Olsson 2019-11-27.

HISTORIK OCH BESKRIVNING

Torkelsbo fäbodvall ligger cirka åtta kilometer norr om Ljusdals tätort. Fäbodvallen finns inritad på en karta redan under 1640-talet, men genom arkeologiska undersökningar på platsen vet vi att marken brukades redan under järnåldern. När den började nyttjas som fäbodvall är inte känt, men på 1640-talet tillhörde vallen ett hemman i Kämsta by i Ljusdals socken. Att det finns två logar och ett härbre på platsen tyder dock på att Torkelsbo kan ha fungerat som bodland. På en vanlig fäbodvall odlades normalt inte spannmål och då fanns inget behov av byggnader av detta slag. Vid mitten av 1800-talet hade vallen fem delägare med hemvist i byarna Ångsäter, Ede och Tälle. På vallen finns idag tre vallstugor med tillhörande ekonomibyggnader och totalt 15 byggnader. Den västra delen av fäbodvallen bär gårdsnamnet Hans-Ers, medan de båda övriga delarna av vallen bär namnet Ersk-Lars.

Vallen brukades som fäbod fram till 1946 och nyttjades som bostäder för skogsarbetare fram till 1960-talet. Under 1970-talet inleddes en omfattande renovering och 1983 återupptogs fäboddriften. Då Torkelsbo är en av länets bäst bevarade fäbodvallar skyddades den som byggnadsminne 1997. Hela vallen ägs idag av en fastighetsägare. För ytterligare uppgifter om vallens historia hänvisas till Ann Renströms byggnadsminnesutredning *Törselsbo* utgiven 1996 samt Katarina Lias och Robin Olssons rapport *Torkelsbovallen – ett skogsbete från järnåldern*, vilken utkom 2001.¹ Ett antal renoveringar av olika byggnader på vallen har utförts under perioden

¹ Renström, A. s.6ff

1980-talet till 2012. Sedan den nuvarande fastighetsägaren förvärvade vallen har en större renoveringsinsats inletts.

Figur 4. Mittvallen Ersk-Lars med från vänster vallstugans sydöstra gavel, vedboden, störsset (kokhuset) och det nu aktuella fäxet. Fäbodstintan Brita Frid har hand om korna. Foto: Leonard Strand, Ljusdalsbygdens museums bildarkiv.

Ersk-Lars, mittvallens byggnader

Bebyggelsen inom vallens mittersta del består av en vallstuga, ett fäx med småfähus, en loge, en vedbod och ett störs, det vill säga ett enkelt kokhus. Vallstugan (hus 5) utgörs av en timrad parstuga med jordkällare under. Logen (hus 13) vilken också är timrad, ligger en bit ifrån övriga byggnader. Vedboden (hus 8) utgörs av ett timrat gapskjul med pulpettak. Störsset (hus 7) är en rekonstruktion från 1984 av ett motsvarande som tidigare fanns på vallen. Samtliga dessa byggnader har spåntak.

Fäx med småfähus (hus 9)

Den nu aktuella byggnaden ligger högst upp i sluttningen av alla byggnader vid Torkelsbo med den sydvästra gaveln vänd mot vallstugan. Byggnaden vilar på grundstenar och eftersom marken lutar mot sydväst är flera stenar travade på varandra under byggnadens hörn vid denna gavel. Huset är timrat med åsar som bär upp ett sadeltak med taktäckning av takspån. Tidigare har taket skjutit ut mot sydväst. Huvudingången, som är placerad mitt på den nordvästra långsidan, leder in till fäxlidret med jordgolv. Sydväst om detta återfinns fäxet med breda golvplankor, tröfall, det vill säga gödselrännor som mynnar vid två gluggar vid den sydvästra gaveln. Dessa öppningar har flyttats närmare byggnadens mitt vid en ombyggnad efter att dåvarande ägare hade övergått till kor av större storlek. Fäxet har ursprungligen haft 16 båsplatser. Husets nordöstra del utgörs av ett småfähus med jordgolv. Utrymmet har en port mot sydöst som inte fanns i äldre tid. Samtliga utrymmen har obehandlade väggytor och saknas innertak.

*Figur 5. Fäxets södra del till höger i bild med några av Torkelsbos getter i förgrunden.
Foto: Leonard Strand, Ljusdalsbygdens museums bildarkiv.*

Figur 6. Fäxet från väster innan renoveringen. Foto: Daniel Olsson 2018-09-06.

Figur 7. Fäxet från öster innan renoveringen med kraftig takskada. Foto: Daniel Olsson, Länsmuseet Gävleborg 2018-09-06.

ORSAKER TILL ÅTGÄRDER

Hösten 2018 utförde länsmuseet och timmerman Daniel Åkerman från Gamla Trähus i Färila AB en gemensam skadeinventering med åtgärdsförslag för alla byggnader vid Torkelsbo på uppdrag av fastighetsägaren och bekostad med bidrag av länsstyrelsen. Av de 15 byggnaderna på vallen bedömdes då detta fäx (hus 9) vara i allra sämst skick och således mest akut att åtgärda.

Figur 8. Detalj av den sydöstra fasadens norra del med inrasad stock och mycket vegetation kring byggnaden. Foto: Daniel Olsson 2018-09-06.

Figur 9. Fäxet från söder med utåtlutande gavelröste på den sydvästra gaveln. Foto: Daniel Olsson 2018-09-06.

Grund och vegetation

På några ställen var marknivån hög och gräs växte intill stommen. Dessutom stod en stor gran relativt nära byggnaden.

Timmer

Timmerstommen hade innan renoveringen mycket omfattande rötskador, dels i några av hörnen, men även mitt på flera av väggarna. Rötskador förekom även i hammarbanden samt timmervarvet under dessa på långsidorna. Skador fanns även i mellanväggarna och i gavelrösten. Gavelröset mot sydväst lutade därtill kraftigt utåt.

Figur 10. Fäxets lider med nedfallen rötskadad takås samt mellanvägg mot småfähuset med omfattande rötskador. Foto: Daniel Olsson, Länsmuseet Gävleborg 2018-09-06.

Portar

Byggnadens båda portar hade skador och var i behov av justering. En vertikal bräda till höger om porten på fasaden mot nordväst var skadad.

Figur 11. Fäxets skadade takfall mot sydöst med knäcktnockås och takspån i mycket dåligt skick. Foto: Daniel Olsson, Läns museet Gävleborg 2018-09-06.

Tak och takkonstruktion

Flera av takåsarna hade omfattande rötskador och några hade glidit ur sina hak i ena änden. Kroppåsen var felkonstruerad. Även vissa taksparrar var rötskadade. Spåntaket var i mycket dåligt skick och hela taket hade en kraftig svacka på mitten efter att takåsarna hade blivit skadade. Även vindskivor, vattbrädor ochnockbrädor var skadade och vissa hade lossnat.

Åtgärder i avvaktan på renovering

Daniel Åkerman bedömde att skadorna var så omfattande att det var tveksamt om byggnaden skulle klara en vinter till med snölast på taket. Gamla Trähus utförde därför en provisorisk invändig stöttning av byggnadens takåsar hösten 2018. Därefter upprättade Gamla Trähus ett kostnadsförslag med utgångspunkt från skadebeskrivningen. Fastighetsägaren sökte och beviljades byggnadsvårdsbidrag från länsstyrelsen för att kunna åtgärda dessa skador.

UTFÖRDA ÅTGÄRDER

Renoveringsarbetet har utförts av Gamla Trähus i Färila AB under ledning av timmerman Daniel Åkerman. Byggnadens väggar har här nedan benämnts A-D med ingångssidan som vägg A och därefter i medurs riktning. Mellanväggarna kallas här E och F. Timmerstockarna har på motsvarande sätt numrerats nedan med den understa bärande stocken – syllstocken – som stock nummer 1. Finns det någon fyllnadsstock under denna har den benämnts som stock nummer 0.

Figur 12. Timmerstommen från nordöst efter demontering av byggnadens övre del vilken hade omfattande rötskador. Foto: Daniel Olsson 2019-11-06.

Grund

Byggnaden har lyfts cirka 35 centimeter vid den sydvästra gaveln. Grundstenarna har justerats och vid behov kompletterats med natursten från vallen. Ingen jord ligger längre emot timmerstommen på något ställe. Fastighetsägaren har tagit ned den stora granen som stod lite väl nära byggnaden.

Timmer

Skadade stockar har bytts ut eller lagats i med friskt virke av hög kvalitet. De nya stockarna har genomgående samma dimensioner som de tidigare, vilka har använts som förlagor vid nytillverkning. Vägg D har dragits tillbaka till rätt läge. Följande timmerstockar i stommen har således bytts ut eller åtgärdats:

Sida A – fasad mot nordväst

A7	Stock, byttes ut i sin helhet.
A8	Stock, byttes ut i sin helhet, utom cirka 1,0 meter över port.
A9	Stock, byttes ut i sin helhet.

Figur 13. Tillverkning av nya stockar till fäxet. Foto: Daniel Olsson 2019-11-06.

Sida B – fasad mot nordöst

- B4 Stock, cirka 1 meters längd byttes ut nära knut B/C, bladskarv.
- B5 Stock, byttes ut i sin helhet.
- B6 Stock, byttes ut i sin helhet.
- B7 Stock, byttes ut i sin helhet.
- B8 Stock, byttes ut i sin helhet.

Sida C – fasad mot sydöst

- C4 Stock norr om port. Cirka 1,8 meter byttes ut. Bladskarv.
- C5 Stock norr om port. Cirka 1,8 meter byttes ut. Bladskarv.
- C6 Stock norr om port. Cirka 2,0 meter byttes ut. Bladskarv.
- C7 Stock, norr om port. Cirka 2,0 meter byttes ut. Bladskarv.
- C8 Stock, byttes ut i sin helhet.
- C9 Stock, byttes ut i sin helhet.

Sida D – fasad mot sydöst

- D4 Stock, lagning insida. Bladskarv.
- D5 Stock, cirka 0,6 meter byttes ut nära knut C/D. Bladskarv.
- D6 Stock, cirka 0,7 meter byttes ut nära knut C/D. Bladskarv.
- D7 Stock, cirka 0,8 meter byttes ut nära knut C/D. Bladskarv.
- D8 Stock, cirka 0,8 meter byttes ut nära knut C/D. Bladskarv.
- D11 Stock, cirka 0,9 meter byttes ut.
- Knut C/D Lagning av knutskalle, stockvarv 2

Figur 14. Byggnadens norra del från nordväst efter demontering av timmerstommens övre del. Foto: Daniel Olsson 2019-11-06.

Mellanvägg E – vägg mellan småhusfäx och lider

- E7 Stock, cirka 1,2 meter byttes ut nära vägg C. Bladskarv.
- E8 Stock, cirka 1,5 meter byttes ut nära vägg C. Bladskarv.
- E9 Stock, byttes ut i sin helhet.
- E12 Stock, cirka 1,0 meter byttes ut nära vägg C. Bladskarv.
- E15 Stock, utbytt i sin helhet.

Mellanvägg F – vägg mellan lider och fäx

- F5 Stock, cirka 0,8 meter nära vägg A, ilagning halva höjden.
- F6 Stock, cirka 1,0 meter nära vägg A. Bladskarv.
- F7 Stock, cirka 2,0 meter byttes ut. Bladskarv.
- F8 Stock, utbytt i sin helhet.
- F9 Stock, cirka 1,7 meter byttes ut nära vägg A. Bladskarv.
- F10 Stock, cirka 0,8 meter nära vägg A. Ilagning halva höjden.
- F11 Stock, cirka 1,0 meter byttes ut. Bladskarv.

Smeden Tomas Jansson vid Ljusdals Svetsteknik i Åkerslund i Ljusdal tillverkade hängslen av järn för upphängning av fäxets golvkonstruktion vid vägg mot väster.

Portar

De befintliga portarna har lagats och justerats av Gamla Trähus. Till höger om porten på byggnadens nordvästra fasad har den vertikala brädan bytts ut mot en ny av samma dimensioner och utformning.

Figur 15. Timmerkonstruktionen från söder under upptimring. Foto: Daniel Olsson 2019-11-27.

Figur 16. Detalj av byggnadens sydöstra vägg från söder. Jämför med figur 8 som är tagen ur samma vinkel. Foto: Daniel Olsson 2019-11-27.

Figur 17. Klyvning av granstockar till taktro med yxa och klubba. Foto: Daniel Olsson, 2019-11-06.

Tak och takkonstruktion

Det skadade spåntaket, vindskivor samt vatt- ochnockbrädor demonterades av fastighetsägaren. De rötskadade takåsarna plockades bort av Gamla trähus och ersattes med nya takåsar av gran av samma dimensioner som de tidigare. Sidoåsarna har kompletterats med nya snedsträvor i hörnen, vilket byggnaden tidigare har haft för att stabilisera takkonstruktionen. Fastighetsägaren tog fram nya taksparrar av senvuxen gran och nytt trovirke av samma material, vilket klövs i två delar på platsen av Gamla Trähus. Taksparrar och trovirke spikades sedan fast som underlag för spåntaket av under november 2019.

Figur 18. Uppsättning av nya sidoåsar vid upptimring av timmerstommen. Foto från öster. Foto: Daniel Olsson 2019-11-27.

Figur 19. Detalj av takfallet mot nordväst efter omläggning med nykluvna takspån. Foto: Daniel Olsson 2020-05-28.

Nya handspäntade takspån med samma dimensioner som de tidigare spånen har tillverkats av Per Olsson, "Lång-Pelle", i Edsbyn. Det nya spåntaket lades av Gamla Trähus under våren 2020. Spånen lades i trelagerstäckning från vänster till höger med knivsidan nedåt. Totalt gick det åt cirka 8 500 takspån till hela byggnadens tak. Spåntaket har kompletterats med nya vindskivor, vatt- ochnockbräddor. Samtliga dessa är av furu.

Figur 20. Fäxet från norr efter avslutad renovering. Foto: Daniel Olsson 2020-05-28.

Figur 21. Fäxet från söder efter avslutad renovering. Foto: Daniel Olsson 2020-05-28.

AVVIKELSER FRÅN BESLUT

Eftersom renoveringsarbetet inleddes relativt sent på säsongen fanns det inte möjlighet för Gamla Trähus att hinna färdigställa spåntaket innan vintern. Länsstyrelsen informerades om detta under hösten 2019 och bidraget till fastighetsägaren delades därför upp i två delar. De delar av renoveringen som var klara under hösten 2019 slutbesiktigades 2019-11-27. Resterande delar av takkonstruktionen och läggningen av spåntaket utfördes våren 2020 och läns museet slutbesiktigade dessa delar 2020-05-28. I övrigt skedde inga avvikelser från länsstyrelsens tillstånd eller bidragsbeslut.

Figur 22. Detalj av timmerbyten i fäxets nordvästra fasad. Foto: Daniel Olsson 2020-05-28.

Figur 23. Detalj av timmerbyten i den övre delen av mellanvägg E, närmast vägg A. Foto: Daniel Olsson 2020-05-28.

ÖVRIGA ANTIKVARISKA IAKTTAGELSER

Efter renoveringen tillfrågades läns museet av länsstyrelsen om någon särskild hänsyn hade tagits vid renoveringen till de fläckar på timret ovanför fäxdörren som Ann Renström har omnämnt i byggnadsminnesutredningen. Dessa skulle enligt Renströms tolkning kunna ha haft någon slags magisk innebörd, ett sätt att skydda korna mot det onda. Då det förelåg viss rasrisk inuti byggnaden vid skadebesiktningen var besöket i byggnaden vid detta tillfälle tämligen kort och dessa fläckar uppmärksammades därför inte då. Stocken direkt ovanför fäxdörren byttes ut vid renoveringen då den hade omfattande skador och läns museet har tyvärr inget foto som visar om just denna stock hade någon fläckmarkering. Läns museet kan dock konstatera att det fortfarande finns kvar fläckar av detta slag på den andra stocken ovanför fäxdörren och denna har inte bytts ut i samband med denna renovering.

ÅTERSTÅENDE VÄSENTLIGA SKADOR

Alla väsentliga kända skador som skulle ingå i denna renovering har åtgärdats.

ÖVRIGT

De utbytta stockarna och de nytillkomna trädelarna bör lämnas helt utan behandling för att kunna gråna naturligt och på så sätt ges förutsättningar att smälta in väl i miljön.

Figur 24. Fäxet från väster efter avslutad renovering. Foto: Daniel Olsson 2020-05-28.

Figur 25. Några av fäbodvallens nyfikna innevånare. Foto: Daniel Olsson, 2020-05-28.

KÄLLOR

Tryckta källor

Liasen, Katarina och Olsson, Robin. 2001. *Torkelsbovallen – ett skogsbyte från järnåldern*, Rapport. Länsmuseum Gävleborg. Gävle.

Renström, Ann. 1996. *Törselsbo* Byggnadsminnesutredning. Länsstyrelsen Gävleborg, Gävle.

Otryckta källor

Olsson, Daniel. 2018. Torkelsbo fäbodvall. Skadeinventering med åtgärdsförslag för vallens byggnader. Länsmuseum Gävleborg, Gävle.

Arkiv

Ljusdalsbygdens museum, bildarkiv

Länsmuseum Gävleborg, ärendearkiv: Ljusdals kommun, Ljusdals socken, Torkelsbo fäbodvall

Muntliga källor

Gunnarsson, Erik. Fastighetsägare. Muntliga uppgifter under renoveringen.

Åkerman, Daniel. Timmerman. Gamla Trähus i Färila AB. Muntliga uppgifter under renoveringen.

LÄNSMUSEET GÄVLEBORG, SÖDRA STRANDGATAN 20, 802 50 GÄVLE. WWW.LANSMUSEETGAVLEBORG.SE